

and everyday political communication in particular. Therefore, the study of globalization changes in modern world is essential to transform the nature of political communication and technologies.

Keywords: *human, politics, culture, globalization, transformation, political communication.*

УДК 327

Омельченко Оксана Артурівна,
старший викладач Інституту СЗР України

ГЕОПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ В РАКУРСІ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАЦІЇ

В статті досліджується взаємозв'язок між етнопсихологічними рисами французької нації та розбудовою національної геополітики. Доводиться, що геостратегія Франції базується на національній ідеї та самосвідомості народу. Розкриваються особливості орієнтування французької держави у військово-технологічній сфері та мовній політиці.

Ключові слова: *геополітика, геостратегія, етнопсихологічні особливості, етнос.*

Глобальні політичні, економічні, соціальні й культурні процеси сьогодення ведуть до подальшої трансформації геополітики та геостратегії провідних держав сучасного світу. В цьому ракурсі Франція є одним із ключових «мегагравців» на арені світового геополітичного простору. Прагнення цієї країни впливати на процеси світового розвитку на межі XX та XXI століття з лідерських позицій пов'язані з етнопсихологічними особливостями французької нації. Національна свідомість французів визначається як усвідомлення значної ролі своєї нації в системі міжнародних суспільних відносин, як відстоювання своїх національних інтересів, які проявляються в ідеях, почуттях, спрямуваннях [3, с. 33]. Ця особливість менталітету сформувалася з геополітичної позиції країни, яка протягом століть знаходилася на перетині культурних, економічних, міграційних шляхів, а також розвивалася в горнилі значних подій французької історії – революцій, воєн, політичних реставрацій.

Пошук Францією нових шляхів самореалізації на міжнародній арені, активність зовнішньої політики на європейському геополітичному рівні, вагомість французького представництва у міжнародних організаціях – все це визначає актуальність досліджень геостратегії та геополітики цієї країни тим більше, що окреслена тема залишається частково охопленою у вітчизняній науці, але має важливе значення для України, яка активно розпочинає європейську інтеграцію.

Мета даної статті: визначення взаємозв'язку між принципами формування геостратегії Франції та етнопсихологічними особливостями французької нації.

Для досягнення поставленої мети виникає необхідність у розв'язанні наступних завдань:

- дослідити етнопсихологічні особливості французької геополітичної думки;
- з'ясувати взаємозв'язок між концептуальними засадами геополітики та геостратегії Франції;
- визначити вплив етнопсихологічних особливостей французької нації на зовнішньополітичну та мовну стратегію країни.

Останні дослідження та публікації торкаються питань геополітичного виміру зовнішньополітичної стратегії Франції, змісту й еволюції геополітичного мислення державних діячів V Республіки. Вчені досліджують також специфіку «геополітичного кодексу голлізму», який, на думку французів, виступає концептуальною основою в досягненні країною статусу великої світової держави. В численних дослідженнях аналізується французька доктрина щодо лідерства країни на європейському просторі та за його межами. Можна підкреслити, що політична наука Франції є найвпливовішою в Європі

та однією з найавторитетніших у світі. Французька політична думка робить значний акцент на проблемах держави, природі політичної влади, взаємозв'язку політичної системи та культури, на співвідношенні між простором і політикою (Ж. Ансель, П. В. де Ла Бланш, М.-Ф. Гаро, Ж.-Б. Дюрозель, М. Корінман, І. Лакост, Е. Реклю, М. Фуше) [4]. Найвидатнішим геополітиком Франції другої половини ХХ століття є Шарль де Голль, що не був вченим у загальноприйнятому змісті цього слова, але був президентом-політиком V Республіки та відомим політичним діячем. Значні дослідження в області геополітики розкривають оригінальність геополітичного мислення де Голля, відмінності його позиції від традиційного мислення французьких політиків [1].

Неабияке місце відводиться питанням франкофонії, яка як термін була введена французьким географом Е. Реклю та відображала не лише сукупність франкомовного населення, а, насамперед, світогляд нації [1].

Взаємозв'язок між етнопсихологічними аспектами національної свідомості та формуванням принципів французької геополітики повною мірою не досліджено, проте коло цих питань становить особливий інтерес для науковців з огляду на реалізацію геополітичного кодексу будь-якої держави. Аналіз впливу національних чинників на геостратегію країни є безсумнівно корисним для розбудови геополітичних принципів України.

Франція має багату подіями історію та значні культурні надбання. Відношення країни до своєї планетарної ролі, свого місця серед інших держав світу сформувалося на основі особливостей менталітету французької нації.

Найяскравішим виявом ментальності будь-якого народу є його національна ідея. Всі стабільні та могутні нації мають певну ідеал-ідею, що глибоко укорінена в душі людей та проявляється в їхніх характерах. Живі, оптимістичні, життєрадісні французи мають досить суперечливий характер, пов'язаний з особливостями формування французької нації. Протягом століть в результаті завоювань, вторгнень і міграцій різні етнічні групи, які населяли колишню Галлію, асимілювали, утворивши єдине ціле, багате контрастами та протиріччями. У французів є декілька національних ідей: 1) вишуканість і смак; 2) націоналізм і патріотизм, 3) свобода особистості та свобода духу. Саме ці риси відображають любов мешканців країни до своєї мови, своєї землі та позиційності щодо інших народів світу. Вони закладають підвалини для формування геополітичного курсу французької держави.

В центрі геополітичної стратегії завжди знаходиться категорія інтересу. Геополітичні інтереси є національними, вони безпосередньо пов'язані з геополітичним розташуванням держави або з прагненням подолати його природні недоліки. Потенціал реалізації геополітичних інтересів визначається ступенем впливу одного суб'єкта геополітики на зовнішню та внутрішню політику іншого.

Геополітика виступає у якості основи для вироблення зовнішньополітичної стратегії держави. Ідея переваги французьких державних інтересів у міжнародних відносинах стала платформою для активного зовнішньополітичного націоналізму Франції. Відповідно до французьких політичних традицій на міжнародному рівні, національні інтереси країни знаходяться в трьох основних площинах: 1) європейське будівництво – французька держава була однією з ініціаторів створення Європейського Союзу; 2) так звана «зона глобальної відповідальності» Франції, яка включає Середземномор'я та Африканський континент, де знаходяться більшість колишніх французьких колоній, які й сьогодні є сферою впливу метрополії; 3) відносини з великими державами, що забезпечують співвідношення сил на міжнародній арені.

Геостратегія Франції має ознаки подвійної спрямованості та спирається на оцінку геополітичного простору за її межами з точки зору його стратегічної важливості й потенційних загроз. З одного боку зовнішньополітичні дії Франції локалізуються здебільшого в межах європейського простору, а з іншого Франція проводить активну

глобальну політику в масштабі світової спільноти. Основа цієї зовнішньополітичної стратегії була закладена за часів президенства генерала Шарля де Голля, який втілював найтипівіші етнопсихологічні риси французької нації. Створений ним «геополітичний кодекс голлізму» й досі відображає особливості формування зовнішньополітичної стратегії Франції.

Концепція де Голля «Франція лише тоді є Францією, коли вона знаходиться у перших рядах... Франція позбавлена величчя, перестане бути Францією» [5, с. 9] відображає й сьогодні суспільно-політичні підвалини зовнішньої позиційності країни. Це відображає також внутрішню соціально-економічну політику, зусилля й витрати якої спрямовані на користь національного прогресу: «Розквіт французів є засобом, а не метою. Мета – це велич Франції» [6, с. 78].

Етнічні особливості національного характеру як сукупність соціально-психологічних рис, установок і стереотипів проявляються у ціннісному ставленні до навколишнього світу, а також у культурі та традиціях. Французи мають надзвичайно багату культурну спадщину та яскраві традиції, різноманітність яких зберігалася в різних етнічних регіонах країни. Зберігаючи власні місцеві особливості побуту, звичаїв, мови, мешканці країни пишаються своєю єдиною офіційною мовою, вважають французькі товари пріоритетнішими, найкращими. Довгий час французи були традиційно зосереджені на своїх національних справах і вважали, що світ обертається навколо них, а Франція є центром Всесвіту.

Еволюційні зміни планетарного масштабу призвели до значної зацікавленості населення країни питаннями геополітики. Ця сфера увійшла до повсякденного життя французів через засоби масової інформації, атласи, книги, навчальні програми та лекції, чому сприяла державна політика. Тезис Наполеона Бонапарта, що «кожна держава проводить ту політику, яку їй диктує географія...» [3, с. 17], відповідав французькому реалізму, характерному для етнічної психології пересічного громадянина країни. На сьогодні цей тезис трансформувалася в переконання, що велика держава Франція повинна захищати визначені нею політичні принципи, але поважати й враховувати право народів на незалежний розвиток. Сприйняття світу не як плацдарму протистояння геополітичних інтересів, а як арени співробітництва – цей принцип ліг в основу геополітичної стратегії де Голля, який надав колишнім французьким колоніям свободи й можливості самовизначення, поклавши край світовій колоніальній системі.

Сьогоднішня Франція є четвертою промисловою державою світу, з розвиненим сільським господарством; вона входить у всі міжнародні економічні структури, є членом європейських і світових організацій. Така геополітична позиція країни впливає на розвиток національного характеру, адже під впливом конкретних соціально-економічних, політичних і культурних умов закріплюються та передаються наступним поколінням ціннісні орієнтації, традиції, морально-психологічні якості, національні почуття та настрої [1].

Французька нація пройшла достатньо болісний шлях формування національної самосвідомості. Із середини ХХ ст. в умовах геополітичних змін планетарного масштабу, Франція відбудувала свою політичну доктрину як ядерна держава, яка водночас виступає за усунення загрози ядерного знищення, за створення умов миру й компромісу, що мають забезпечити розквіт і велич країни. Її військово-політична доктрина базувалася на традиційному «силовому вимірі», де йшлося про втілення стратегії «стримування», про запобігання агресії проти Франції з будь-якого боку. Проте етнопсихологічні особливості нації відігравали й у цьому вимірі значну роль. Теза де Голля: «Якщо Франції доведеться брати участь у війні, необхідно щоб це була її війна» [7, с. 291] – розкриває політичну доктрину незалучення Франції до військових конфліктів, які не торкаються її національних інтересів.

Ядерний фактор став одним із базових у французькій геостратегії, він пустив глибокі коріння у менталітеті французів. З другої світової війни Франція вийшла державою середнього рівня, економічні можливості якої компенсувалися наявністю ядерної зброї.

Національна ідея власної величності та притаманна французам етнопсихологічна риса гідності сприяли зміцненню позицій країни в Європі та світі.

Враховуючи природжену любов французів до всього національного, слід зазначити, що геополітичні фахівці й зараз вважають французький ядерний фактор головним у просторовій ієрархії міжнародних відносин. Прихильність «ядерному мисленню» вищого політичного та військового керівництва країни збереглася з часів генерала де Голля, проте гасло «величчю Франції» змінилося на розуміння необхідності укріплення атлантичного вектору зовнішньої політики.

Стратегія ядерного стримування визначила співвідношення французьких політичних сил на міжнародній арені, а роль посередника стала новою діалектикою економічного, військового, політичного, психологічного розвитку країни. На сьогоднішня Франція сформулила національну ідею політичного балансування. Саме так спрацювала етнічна риса французького характеру: гнучкість. Принцип міжнародної рівноваги та концепція власної незалежності стали найважливішими в реалізації французької геостратегії.

Соціально-психологічна характеристика нації є досить складним поняттям, адже етнічна спільність є історично виниклим стійким соціальним угрупованням людей, пов'язаних з певною територією, які мають власну мову, культуру, політичний устрій, сформовану систему влади. Етнос усвідомлює місце і роль своєї нації в системі суспільних відносин, розуміє свої національні інтереси, розвиває взаємостосунки з іншими соціально-етнічними спільнотами. Серед факторів, що активно впливають на формування національної свідомості народу, найважливіше місце посідає культура та її пріоритетний елемент – мова.

Мовна політика є складовою культурної, освітньої, видавничої, інформаційної і, особливо, національної політики, яка закріплюється законодавчими актами, забезпечує функціонування та вибір мов спілкування, визначає сфери їх розповсюдження й застосування. Для французького суспільства розповсюдження французької мови на планеті є надзвичайно слушним, одним із принципових аспектів зовнішньополітичного курсу. Воно яскраво відображає етнопсихологічні особливості нації та її геополітичні спрямування. За статистикою 67% французів вбачають саме в мові найбільшу перевагу своєї країни [5].

За авторитарних режимів мовна політика здійснюється в примусових формах, супроводжується нав'язуванням офіційних мов і обмеженнями на використання рідних. Мовна політика в демократичних державах спирається на принцип мовного самовизначення особи, рівноправності мов, створює широкі можливості для використання рідних мов. На нашу думку, хибним є поширене уявлення, що чим демократичнішою є держава, тим менш жорстокою є її мовна політика. Саме країни класичної західної демократії вирізняються суворістю заходів для збереження й розвитку державної мови.

Яскравим прикладом є саме Франція, де на протязі декількох століть кожний француз незалежно від національного походження зобов'язаний вчитися в школі французькою мовою та лише на ній може звертатися до суду чи інших державних інстанцій.

Французька мова виникла з романського діалекту, який принесли римляни на територію сучасної Франції в 2-1 столітті до нашої ери. Сьогодні французька мова стабільно займає позицію другої мови «brilliant second» після англійської в міжнародному плані. Вона звучить на п'яти континентах і присутня в усіх системах освіти світу [2]. На планеті нараховується більше 200 млн. людей, для яких французька мова є рідною, і ще близько 82,5 млн. її вивчають. Подібна практика поширення мови спирається на прагматичну систему мовної політики, підґрунтям якої є етнопсихологічні особливості французів. Сприйняття світу через гордість величчю й красою своєї мови заклало основи для створення концепції національної ідентичності, яка включає в себе кілька аспектів: це, насамперед, французька мова, культурна та історична спадщина, кулінарні традиції тощо. Збереження цих складових є справою національної гідності.

Мовне питання є актуальним на міжнародній політичній арені для будь-якої країни, оскільки асоціюється не лише з її статусом, але з її політичним впливом у світі, в той же час, як вже зазначалося, це один із важелів ствердження ідентичності нації.

Мовна політика Франції являє собою переважно центристську політику, спрямовану на єдину мову – французьку. Поняття «націоналізм» та невід'ємний від нього «патріотизм» у політичному дискурсі країни розвивається ще з часів Великої Французької революції, в деклараціях якої було підкреслено, що національна мова є центральним компонентом, який об'єднує республіканські сили [2].

Французька влада і суспільство завжди приділяли велику увагу стану і розвитку офіційної мови, так званому «мовному облаштуванню», яке складається з двох аспектів: зовнішнього та внутрішнього. Другий – це процес вдосконалення мови, її збагачення, розробка мовної норми, впорядкування орфографії. Цей внутрішній аспект зазнав на межі ХХ-ХХІ століть серйозних змін у зв'язку з розвитком французького суспільства, з міграційними проблемами, з розширенням поняття літературної норми. Перший аспект – зовнішній – є головним, він визначає функції мови в суспільстві, формує мовну політику, встановлює зв'язок між соціумом та мовою.

Протягом усієї історії французькі владні структури, правові заклади, церква та школа підтримували стратегію мовної централізації – розповсюдження по всій території країни єдиної мови. В той же час реалізовувалася політика підтримки своєї мови на всіх континентах, в усіх міжнародних організаціях. Так, наприклад, в Європейському суді, Європейському фінансовому суді та службах Європейської комісії саме французька мова використовується як робоча. В більшості колишніх африканських колоній Франції також поширена французька мова. Вона відіграє там надзвичайно важливу роль, навіть якщо не використовується у щоденному спілкуванні. Це є мова адміністративного управління, політичних еліт, освіти та преси. Крім того, вона виступає засобом об'єднання значної кількості дрібних етнічних груп у середині африканських країн.

В кінці ХХ століття була створена Міжнародна організація франкофонії, мета якої – співробітництво франкомовних країн світу. Вона нараховує 56 членів, а також 14 держав-спостерігачів, серед яких є Україна. Головним критерієм для вступу до організації вважають культурні зв'язки із Францією [2]. Найважливішою мовною інстанцією країни є Вища рада французької мови, яку очолює Голова Ради міністрів.

Жорстка мовна політика Франції знаходить всебічну підтримку з боку мешканців країни. Французи завжди пам'ятають своє етнічне походження: на заході – це бретонці й нормандці, на півдні – нащадки Аквітанії та Провансу. На французькій території поширено 75 мов, більшість з яких збереглися у вигляді діалектів. Але національно-психологічна єдність проявляється в преференційному ставленні французького суспільства до державної мови.

Французькі громадські організації разом з урядом проводять численні заходи з метою підтримки офіційної мови. Саме від них іде заклик до споживачів не купувати виробів іноземних підприємств, що не використовують французької мови у своєму виробничому процесі, продажу та пропаганді товарів. Громадські активісти розробляють засоби відстеження порушень, з метою їх запобігання, насамперед у державному секторі. Подібна активність якнайкраще характеризує національну самосвідомість населення країни.

Окреслені в статті геополітичні аспекти свідчать про яскравий прояв етнопсихологічних особливостей французької нації, що дає можливість зробити **висновки**:

1. Ментальність народу виражається в його національній ідеал-ідеї. Націоналізм і патріотизм є етнопсихологічними рисами французів, їх національною ідеєю. Велич країни та переваги французьких державних інтересів у міжнародних відносинах є основою активного зовнішньополітичного націоналізму Франції, її позицій на світовій арені.

2. Своєрідність французької геополітичної думки віддзеркалюється в її спрямованості: глобальній, європейській, внутрішньо-французькій. Характерні

етнопсихологічні риси сформували особливості національної самосвідомості народу, окреслили основні гуманітарні пріоритети французької геополітики.

3. Геополітичний кодекс генерала де Голля пов'язаний з особливостями національної самосвідомості. Він визначив місце країни в геополітичній структурі світу. Посилення ролі та впливу Франції на міжнародній арені, закріплення лідерських позицій в європейському та планетарному масштабі складають основу геостратегії голлізму.

4. Етнопсихологічна риса французького характеру – гнучкість – орієнтує країну на подолання глобальних викликів військово-технологічної сфери, інформаційної експансії, сучасних інтеграційних процесів і вбачає необхідність міжнародної рівноваги та геополітичного балансування.

5. Ядерний фактор займає суттєве місце в менталітеті французів, оскільки асоціюється з усуненням загроз ядерного знищення, підвищує статус країни, яка водночас виступає за створення умов миру й компромісу, що мають забезпечити розквіт і велич Франції в світовій ієрархії геополітичних просторів. На сьогоднішня стратегія «стримування», діалогу та компромісу є вирішальною у французькій геополітичній стратегії.

6. Наріжним каменем геополітичного кодексу голлізму була теза відновлення «національної величі» Франції, яка поступово трансформувалася в ідею забезпечення впливу країни на міжнародному рівні з урахуванням глобальних політичних змін.

7. Французька концепція збереження національної ідентичності не втрачає своєї актуальності. Головними її аспектами є французька мова та культура. Держава проводить жорстку мовну політику централізації, спрямовану на підвищення статусу французької мови не тільки на території країни, але й далеко за її межами. У питанні мови французька суспільна думка солідарна з вищим керівництвом держави.

Розглянуті в статті геополітичні аспекти тісно пов'язані з етнопсихологічними особливостями французької нації. Ґрунтовне дослідження досвіду французької держави у вимірах геостратегії, мовної політики з урахуванням сучасних геополітичних реалій може бути перспективним для розбудови зовнішньополітичного курсу України.

Література:

1. Деев А. С. Современная Франция: Механизм формирования внешней политики / А. С. Деев. — М.: Международные отношения, 1985. — 208 с.
2. Куць О. М. Мовна політика деяких зарубіжних держав : навч.-метод. посібник [з питань мовної політики й міжнаціональних відносин для студ., розрахований на поглиблене вивчення курсу «Політологія»] / О. М. Куць. — Харків, 2011 — 200 с.
3. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія. Навчальний посібник / А. М. Львовичкіна. — К.: МАУП, 2002. — 144 с.
4. Chantebout B. Droit constitutionnel et science politique / B. Chantebout. — Paris: Plon, 2008. — 686 p.
5. Ansart Des Ideologies politiques / P. Ansart. — Paris: Plon, 2004. — 222 p.
6. Lacoste Y. Questions de géopolitique / Y. Lacoste. — Paris : Le Livre de poche, 1998. — 479 p.
7. Dreyfus F. De Gaulle et le Gaullisme / F. Dreyfus. — Paris : PUF, 1982. — 464 p.

Омельченко О. А. Геополитика Франции в ракурсе этнопсихологических особенностей нации

В статье исследуется взаимосвязь между этнопсихологическими чертами французской нации и построением национальной геополитики. Доказывается, что геостратегия Франции базируется на национальной идее и самосознании народа. Раскрываются особенности ориентирования французского государства в военно-технологической сфере и языковой политике.

Ключевые слова: геополитика, геостратегия, этнопсихологические особенности, этнос.

Omelchenko O. Geopolitics of France from the perspective of ethno-psychological features of a nation

The thesis classifies the complex of factors which directly or indirectly influenced the politics of France in the European and global geopolitical space.

Basic analyses of France's geopolitics allowed the author to make a comprehensive view on French geopolitical code, to study its impact on the development of French geostrategy.

Keywords: France, geopolitics, geostrategy, ethnopsychological features, ethnic group.

УДК 327:341.238

Аманмырадов Нурберды Аманмырадович,

соискатель Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова

ИСТОЧНИК И ДВИЖУЩАЯ СИЛА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Анализируется место, роль и значения «интереса» в системе международных отношений; автором рассматривается структура национальных интересов, их важность в принятии государственного (и международного) решения; политическая независимость государства, защита территориальной целостности, укрепление безопасности жизнедеятельности граждан определяется как наиболее важный государственный интерес, его соблюдение – не только необходимость, но и дело чести государства.

Ключевые понятия: человек, политика, государство, интересы, безопасность, культура, воспитание

Известная цитата У. Черчеля: «У Англии нет постоянных врагов и постоянных союзников, у нее есть только постоянные интересы» отражает сущность деятельности любого государства на мировой арене. Термин «национальный интерес» появился еще в XVI веке. В теории международных отношений это понятие употребляется преимущественно в сфере внешней политики и воспринимается в понимании «государственный», «народный», «всенародный». В научное обращение эта категория вошла сравнительно недавно, поскольку лишь в 1935 году была включена в Оксфордскую энциклопедию социальных наук.

В научной литературе национальные интересы разделяются традиционно на внутренние и внешние. Хотя, заметим, такое разделение в известной степени условно, поскольку любой национальный или национально-государственный интерес имеет, как правило, внутренние и внешние аспекты.

В зависимости от степени влияния на экономическую, политическую, военную, научно-техническую и другие сферы функционирования государства национальные интересы можно классифицировать за степенью важности как жизненно важные, второстепенные, критические, а за степенью стойкости – стратегические, оперативные, тактические.

Формирование жизненно важных интересов происходит в течение исторического становления нации-государства как субъекта международного права. К ним можно отнести такие интересы, как поддержание и сохранение территориальной целостности страны, защита ее границ, суверенитета; создание и обеспечение системы национальной безопасности; интеграция в систему региональной и глобальной безопасности; реализация широкомасштабных программ ликвидации последствий техногенных катастроф и образования эффективной системы безопасности; интеграция в мировое экономическое и политическое сообщество, создание благоприятных условий для привлечения зарубежных